

Özcan ERDOĞAN¹ ID

Özlem IŞIL² ID

Nesrin İLHAN^{3*} ID

Kübra Gizem CURAL¹ ID

Şevval GÜL¹ ID

Mervenur YAZGAN¹ ID

Damla VATANSEVER¹ ID

Esmâ BÜYÜKŞAHİN¹ ID

Caner ERTEN¹ ID

Arife Melek KUZAY¹ ID

*Sorumlu Yazar e mail:

nesrin_ilhan@yahoo.com,

nesrin.ilhan@medeniyet.edu.tr

¹Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İstanbul

²Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Gaziantep

³İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İstanbul

Erdoğan Ö, Işıl Ö, İlhan N, Cural KG, Gül Ş, Yazgan M, Vatansever D, Büyüksahin E, Erten C, Kuzay AM. Sağlıkla İlgili Bölümlerde Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Damgalamaya Maruz Kalan Farklı Gruplardaki Bireylere Yönelik Bakış Açılı ve Damgalama Eğilimleri. Halic Üniv Sağ Bil Der. 2021;4(3) 187-199

Erdoğan Ö, Işıl Ö, İlhan N, Cural KG, Gül Ş, Yazgan M, Vatansever D, Büyüksahin E, Erten C, Kuzay AM. Perspectives and Stigmatization Tendencies of University Students Studying in Health-Related Departments Towards Different Groups Exposed to Stigmatization. Halic Uni J Health Sci. 2021;4(3) 187-199

Doi: 10.48124/husagbilder.879457

Geliş Tarihi: 13.02.2021

Kabul Tarihi: 17.06.2021

ARAŞTIRMA

SAĞLIKLA İLGİLİ BÖLÜMLERDE OKUYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DAMGALAMAYA MARUZ KALAN FARKLI GRUPLARDAKİ BİREYLERE YÖNELİK BAKIŞ AÇILARI VE DAMGALAMA EĞİLİMLERİ

Öz

Bu araştırma, sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinin damgalamaya maruz kalan farklı gruplardaki bireylere yönelik bakış açılarını ve damgalama eğilimlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirildi. Bu tanımlayıcı araştırma İstanbul'da bir Vakıf Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören 491 öğrenci ile gerçekleştirildi. Veriler sosyodemografik özellikler ve damgalamaya maruz kalan bireylere ilişkin görüşme formu ve Damgalama Ölçeği kullanılarak toplandı. Öğrencilerin yaş ortalaması 20,35±1,56 olup, %91,4'ü kadın ve %37,1'i hemşirelik bölümü öğrencisidir. Öğrencilerin %45,4'ünün insanların damgalanmasını yanlış bulduğu, %52,7'sinin normal dışı davranış gösteren bireylerin damgalanması gerektiğini düşündüğü belirlendi. Öğrencilerin %56,8'inin damgalama eğilimlerinin yüksek olduğu bulundu. 4. sınıf öğrencilerinin damgalama eğilimi puanlarının diğer sınıflara göre yüksek olduğu belirlendi. Erkek öğrencilerin önyargı puanlarının, kız öğrencilerden yüksek olduğu saptandı. Beslenme ve diyetetik bölümü öğrencilerinin damgalama eğilimi puanlarının diğer bölümlere göre düşük, sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin diğer bölümlere göre yüksek olduğu belirlendi. Çekirdek aile yapısındaki öğrencilerin etiketleme ve psikolojik sağlık puanlarının, geniş aile yapısında olan öğrencilerin ön yargı puanlarının yüksek olduğu saptandı. Sağlıkla ilgili yükseköğretim programlarının müfredatına farklı özellikleri olan bireyleri damgalama eğilimini azaltmaya yönelik konuların eklenmesinin öğrencilerin damgalanma eğilimini azaltmada ve farkındalık kazanmalarında etkili olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Üniversite öğrencileri, sağlık bilimleri, damgalama, damgalama eğilimi.

RESEARCH

PERSPECTIVES AND STIGMATIZATION TENDENCIES OF UNIVERSITY STUDENTS STUDYING IN HEALTH-RELATED DEPARTMENTS TOWARDS DIFFERENT GROUPS EXPOSED TO STIGMATIZATION

Abstract

This study was carried out to determine the perspectives and stigmatization tendencies of the university students studying in health-related departments towards different groups exposed to stigmatization. This descriptive

research was carried out with 491 students studying at a Foundation University Faculty of Health Sciences in Istanbul. The data were collected using sociodemographic characteristics and regarding individuals exposed to stigmatization interview form and the Stigma Scale. The average age of the students is 20.35 ± 1.56 , 91.4% of them are women and 37.1% are students of the nursing department. It was determined that 45.4% of the students found the stigmatization of people wrong, 52.7% of them thought that individuals showing abnormal behavior should be stigmatized. It was determined that 56.8% of the students had a high tendency to stigmatization. It was determined that 4th grade students' stigmatization tendency scores were higher than other grades. It was determined that male students' prejudice scores were higher than female students. It was determined that the stigmatization tendency scores of the students of the nutrition and dietetics department were lower than the other departments, and that the students of the health management department were higher than the other departments. It was found that the labeling and psychological health scores of the students in the nuclear family structure and the prejudice scores of the students in the extended family structure were high. It is thought that the addition of subjects aimed at reducing the tendency to stigmatization individuals with different characteristics to the curriculum of health-related higher education programs will be effective in reducing students' tendency to stigmatization and gaining awareness.

Key words: University students, health sciences, stigmatization, stigmatization tendency.

1. Giriş

Damgalama; etiketleme, klişeleştirme ve ayırma ile karakterize, statü kaybı ve ayrımcılığa yol açan güçlü bir sosyal süreçtir (1). Damgalama, toplumun normal kabul ettiği özelliklerin dışında kalan bireylere, diğer bireyler tarafından saygınlığı azaltıcı biçimde atıflarda bulunulmasıdır (2). Damgalama, ayrımcılığın ve dışlanmanın önemli bir nedeni olup, bireyin reddedilmesine, ayrımcılığa uğramasına ve toplumun farklı alanlarına katılımında dışlanmasına neden olmaktadır (3,4).

Damgalamanın temelini olumsuz inançlar ve önyargılar oluşturmaktadır (5). Bireyler çocukluğundan itibaren ailesini ve çevresini gözlemleyerek, olaylara karşı bakış açısı geliştirmekte ve değer yargıları şekillenmektedir (5). Çocukluktan itibaren gözlemlenen söz, davranış ve yargılamalar, önyargıların benimsenmesini kolaylaştırmaktadır (6). Yetişkin olduğunda ise yaşanan olaylara ve bireylere karşı farkında olmadan otomatikleşmiş yargılar edinilmektedir (5).

Damgalamanın sonuçları, bireyden bireye, toplumdaki topluma farklılık göstermektedir (6). Damgalanma bireylerin kendisini değersiz hissetmesine neden olmaktadır. Damgalamanın bireylerin sosyal kabulünü ve benlik saygısını azalttığı, ilişkilerini sınırlandırdığı bildirilmektedir. Damgalamanın bireylerin profesyonel yardım almasını engelleyerek, kendine zarar verme ve yalnızlığa yol açabilecek hastalıkların

sürecini uzattığı ve intihar girişimlerini arttırdığı gösterilmiştir (7). Damgalama bireylerin sosyal uyumlarını ve aile ilişkilerini de olumsuz olarak etkilemektedir (6,8). Damgalanan bireylerin, iş bulmada güçlük, gelir kaybı, tedaviye uyum sorunları gibi birçok olumsuz durum yaşadıkları da bildirilmektedir (8).

Bireyler çeşitli nedenlerle damgalanmaya maruz kalabilmektedirler. Bireyler deri rengi, cinsiyet gibi doğuştan getirdiği özellikleri, etnik köken, ideoloji, inançlar, kıyafet gibi sosyo-kültürel statüleri ya da AIDS, obezite, ruhsal hastalıklar gibi sağlık sorunları nedeniyle damgalanmaya maruz kalabilmektedirler (6). Damgalanmaya maruz kalan gruplar arasında, göçmen ve sığınmacılar, madde bağımlıları, ruhsal bozukluğu olanlar, şizofreni hastaları, bulaşıcı hastalığı olanlar, evsizler, özürülüler ve eş cinsel bireyler sayılabilir (1,6).

Sağlık profesyonelleri sağlıklı ve hasta bireylere hizmet vermektedirler. Hizmet verdikleri bireyler arasında damgalanma eğilimi olan farklı özellikteki kişilerde olabilmektedir. Bireylere yönelik olumsuz görüşlere sahip olmak, hastaların algılanma biçimini olumsuz olarak etkileyebilmektedir (9). Bu nedenle sağlık çalışanlarının farklı özellikleri olan bireylere karşı olumsuz tutumlarının farkında olmaları ve bu olumsuz tutumlarını olumluya dönüştürmeleri konusunda çaba göstermeleri gerekmektedir (10). Bu nedenle öncelikle geleceğin sağlık

çalışanları olacak olan sağlıkla ilgili bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin damgalama konusunda bakış açılarının ve damgalama eğilimlerinin belirlenmesi önemlidir. Bu çalışma, sağlıkla ilgili bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin damgalanma eğilimi olan farklı gruplara (sığınmacı ve göçmenler, uçucu madde bağımlıları, ruh sağlığı bozuk bireyler, evsizler, engelli/özürlü bireyler, eşcinsel bireyler) karşı bakış açılarının ve damgalama eğilimlerinin incelenmesi açısından önemlidir. Sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinin damgalamaya maruz kalan farklı gruplardaki bireylere yönelik bakış açılarının ve damgalama eğilimlerinin belirlenmesinin, damgalama eğilimlerinin azaltılmasına yönelik düzenlenecek eğitim programlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinin damgalamaya maruz kalan farklı gruplardaki bireylere yönelik bakış açılarını ve damgalama eğilimlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirildi.

2. Gereç ve Yöntem

2.1. Araştırmanın şekli

Bu araştırma tanımlayıcı bir araştırmadır.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma İstanbul'da bir Vakıf Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinde Mart 2019'da gerçekleştirildi. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyip, evreninin tümüne (N=767) ulaşılması hedeflendi. Araştırma, çalışmaya katılmayı kabul eden 491 öğrenci ile gerçekleştirildi. Araştırmada evrenin %64'üne ulaşıldı. Veriler araştırmacılar tarafından soru formları sınıflarda dağıtılarak toplandı. Soru formlarının doldurulması ortalama 15-20 dakika sürdü.

2.3. Araştırmaya dahil edilme kriterleri

Araştırmaya çalışmanın yapıldığı sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören, araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden ve soru formlarını eksiksiz dolduran öğrenciler dahil edildi.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen Sosyodemografik Özellikler ve Damgalamaya Maruz Kalan Bireylere Yönelik Görüşme Formu ile Damgalama Ölçeği kullanılarak toplandı.

2.4.1. Sosyodemografik Özellikler ve Damgalamaya Maruz Kalan Bireylere İlişkin Görüşme Formu

Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda geliştirilen bu formda öğrencilerin demografik bilgilerini içeren 5 soru, damgalamaya maruz kalan bireylerle ilgili 4 soru, sığınmacı ve göçmenlerle ilgili 2 soru, uçucu madde bağımlıları ile ilgili 2 soru, ruh sağlığı bozuk bireylerle ilgili 1 soru, sokakta yaşayan evsiz yetişkin/çocuklar ile ilgili 1 soru, engelli/özürlü bireyler ile ilgili 1 soru ve eşcinsel bireyler ile ilgili 3 soru olmak üzere toplam 19 soru yer almaktadır (2,4,7,10).

2.4.2. Damgalama Ölçeği

Damgalama Ölçeği, psikolojik damgalama eğilimini ölçmek üzere Yaman ve Güngör tarafından 2013 yılında geliştirilerek geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır (Cronbach alpha değeri; 0,84) (5). Damgalama Ölçeğinin toplam 22 maddesi vardır. Ölçek ayrımcılık-dışlama, etiketleme, psikolojik sağlık ve önyargı olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ayrımcılık ve dışlama alt boyutu; damgalama eğiliminin sonucu ve göstergesi olan ayrımcılık ve dışlama algılarını ölçer. Etiketleme alt boyutu bireylerin cinsiyetine, medeni durumuna, yaşına, kökenine ve cinsel tercihine göre etiketleme eğilimini ölçer. Psikolojik sağlık alt boyutu psikolojik sıkıntıları ve iletişim problemi olan bireylere karşı yapılan damgalamayı ölçer. Ön yargı alt boyutu, suç eğilimi, dünya görüşü, yaşam tarzı ve bireysel özelliklere göre bireylere önyargı oluşturarak damgalama eğilimini ölçer. Ölçek 5'li likert tipindedir (1-kesinlikle katılmıyorum, 2-katılmıyorum, 3-kısmen katılıyorum, 4-katılıyorum, 5-tamamen katılıyorum). Ölçekten en düşük 22, en yüksek 110 puan alınmaktadır. Ölçeğin kesme noktası 55'tir. Ölçekten 55 ve altında puan alan bireylerin damgalama eğiliminin düşük olduğu,

55'in üstünde puan alan bireylerin damgalama eğiliminin yüksek olduğu kabul edilmektedir (5). Bu araştırmada Damgalama Ölçeğinin Cronbach alpha değeri 0,92 bulundu.

2.5. Verilerin Analizi

Veriler SPSS 22.0 programında (IBM SPSS Statistics for Windows, Armonk, NY: IBM Corp.) değerlendirildi. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov Smirnov testi ile değerlendirildi. Kolmogorov Smirnov testine göre verilerin normal dağılım gösterdiği belirlendi ($p>0,05$). Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiklerin (ortalama, standart sapma, frekans, yüzde) yanı sıra Student t testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Pearson korelasyon analizi kullanıldı. Anlamlılık $p<0,05$ düzeyinde değerlendirildi.

2.6. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlamadan önce Sağlık Bilimleri Fakültesinden yazılı izin ve Üniversitenin Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulundan Etik Kurul Onayı alındı (15.01.2019, Karar no: 54022451-050.05.04-). Araştırma Helsinki Bildirgesi ilkelerine uygun olarak yürütüldü. Araştırmaya katılan öğrencilere araştırmanın amacı açıklanarak sözlü ve yazılı onamları alındı.

3. Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması $20,35\pm1,56$ olup, %31'inin 1. sınıf, %25,9'unun 2. sınıf, %22,4'ünün 3. sınıf ve %22,8'inin 4.sınıf, %91,4'ünün kadın, %37,1'inin hemşirelik bölümünde öğrenim gördüğü ve %91'inin çekirdek aile yapısında olduğu belirlendi (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri (N=491)

Özellikler	Min-Max	Ort±Ss	
Yaş (yıl)	18-27	20,35±1,56	
	n	%	
Cinsiyet	Kadın	449	91,4
	Erkek	42	8,6
Sınıf	1. sınıf	152	31,0
	2. sınıf	127	25,9
	3. sınıf	110	22,4
	4. sınıf	102	22,8
Bölüm	Hemşirelik	182	37,1
	Odyoloji	102	20,8
	Sağlık Yönetimi	58	11,8
	Beslenme ve Diyetetik	116	23,6
	Ergoterapi	33	6,7
Aile tipi	Çekirdek aile	447	91,0
	Geniş aile	44	9,0
Toplam	491	100	

Tablo 2. Öğrencilerin insanların damgalanması konusundaki düşüncelerinin dağılımı (N=491)

Damgalanma konusunda düşünceler	n	%
İnsanların damgalanması konusundaki düşünceler		
İnsanların damgalanmasını yanlış buluyorum	223	45,4
Normal dışı davranışlar gösteriyorsa kişinin damgalanması gerekir	259	52,7
Damgalanan kişiler kesin sınırlar ile diğer kişilerden ayrılmalıdır	9	1,8
Toplum tarafından damgalanmış bir birey olunması durumunda hissedilenler		
Toplum içine karışmak istemezdim	17	3,5
Eksik ya da olumsuz davranışlarımı olduğunu düşünürdüm	289	58,9
Kendimi suçlu hissedirdim	69	14,1
İnsanlarda oluşan damgalama algısını ortadan kaldırmaya çalışırdım	116	23,6
Göçmenler hakkındaki düşünceler		
Ülkemizde kültürel zenginlik yaratmaktadırlar	63	12,8
Ülkelerine/Başka bir ülkeye geri dönmeleri gerektiğini düşünüyorum	80	16,3
Yaşadığım çevrede sorunların artmasına sebep oluyorlar	104	21,2
Ekonomik kalkınmamıza katkı sağlamıyorlar	83	16,9
Eğer düzen bozulmayacak ise ülkemizde yaşamalarına karşı değilim	198	40,3
Yardıma muhtaç olduklarını ve yardım edilmesi gerektiğini düşünüyorum	315	64,2
Savaş mağduru olduklarını düşünüyorum	101	20,6
Dilenci olduklarını düşünüyorum	45	9,2
Uçucu madde bağımlıları ile ilgili düşünceler		
Tedavi olması ve topluma geri kazandırılmaları gerektiğini düşünüyorum	486	99,0
Ne kadar tedavi olurlarsa olsunlar bağımlılıktan kurtulamayacaklarını düşünüyorum	5	1,0
Sokakta, uçucu madde kullanımı sebebiyle bilincini kaybetmiş bir bireye yardım konusundaki düşünceler		
Böyle bir kişiye yardım etmem/O çevreden uzaklaşırım	58	11,8
Böyle bir kişiye kendi başıma yardım ederim	234	47,7
Çevremdeki insanları yardıma çağırırım	26	5,3
Kendim müdahale etmem ancak sağlık ekibini çağırırım	173	35,2
Ruh sağlığı bozuk bireyler hakkındaki düşünceler		
Ruh sağlığı bozuk bireyleri hasta olarak değerlendiririm	54	11,0
İnsanlar zorlukların üstesinden gelemeyip yardım alabilir, normal karşılarım	194	39,5
Ruh sağlığı bozuk bireylerin tehlikeli olmadıklarını düşünüyorum	4	0,8
Ruh sağlığı bozuk bireylere yaklaşırken ön yargılı olurum	40	8,1
Tedavi edilmezse potansiyel tehlike taşıdıklarını düşünüyorum	280	57,0
Tedavisini bitirene kadar aramızdaki ilişkiye sınır koyarım	5	1,0
Bana zararı olabileceğini düşünüp tamamen ilişkiyi keserim	7	1,4
Sokakta yaşayan evsiz yetişkin/çocuk hakkındaki düşünceler		
Yardıma muhtaç olduklarını düşünüyorum	109	22,2
Suç işleme potansiyelinin yüksek olduğunu düşünüyorum	30	6,1
Sokakta yaşamaya mecbur kaldıklarını düşünüyorum	298	60,7
Engelli/özürlü insanlar hakkındaki düşünceler		
Özel/büyük güçlere sahip olduklarını düşünüyorum	20	4,1
Yardıma muhtaç olduklarını düşünüyorum	262	53,4
Sağlıklı bireylerden farklı olmadıklarını düşünüyorum	186	37,9
Engelli/özürlü bireylerle arkadaş olabilirim	411	83,7
Engelli/özürlü bireyler ile arkadaş olmak istemiyorum	21	4,3
Kendi cinsinden en yakın arkadaşın eşcinsel olması durumundaki davranışlar		
Arkadaşlığı keserim	69	14,1
Olduğu gibi kabul ederek yargılamadan arkadaşlığımıza devam ederim	413	84,1
Umursamam/yardımcı olmaya çalışırım	9	1,8

Öğrencilerin %45,4'ünün insanların damgalanmasını yanlış bulduğu, %52,7'sinin normal dışı davranış gösteren bireylerin damgalanması gerektiğini ve %1,8'inin damgalanan bireylerin kesin sınırlar ile diğer bireylerden ayrılması gerektiğini düşündüğü saptandı. Öğrencilerin toplum tarafından damgalanmış birey olmaları durumunda; %3,5'inin toplum içine karışmak istemeyeceğini, %58,9'unun eksik ya da olumsuz davranışlarının olduğunu düşüneceğini, %14,1'inin kendisini suçlu hissedeceğini ve %23,6'sının insanlarda oluşan damgalama algısını ortadan kaldırmaya çalışacağını düşündüğü saptandı. Öğrencilerin %12,8'inin göçmenlerin ülkemizde kültürel zenginlik yarattığını, %16,3'ünün ülkelerine/başka bir ülkeye geri dönmeleri gerektiğini, %21,2'sinin yaşanan çevrede sorunların artmasına neden olduklarını, %16,9'unun ekonomik kalkınmaya katkı sağladıklarını, %40,3'ünün eğer düzen bozulmayacak ise ülkemizde yaşamalarına karşı olmadığı, %64,2'sinin yardıma muhtaç olduklarını ve yardım edilmesi gerektiğini, %20,6'sının savaş mağduru olduklarını, %9,2'sinin dilenci olduklarını düşündüğü saptandı.

Öğrencilerin %99'unun uçucu madde bağımlılarının tedavi olması ve topluma geri kazandırılmaları gerektiğini, %1'inin ise ne kadar tedavi olurlarsa olsunlar bağımlılıklarından kurtulamayacaklarını düşündükleri saptandı. Öğrencilerin %11,8'inin sokakta, uçucu madde kullanımı nedeniyle bilincini kaybetmiş bireyle karşılaştığında yardım etmeyeceğini/o çevreden uzaklaşacağını, %47,7'sinin kendi başına yardım edebileceğini, %5,3'ünün çevresindeki insanları yardıma çağıracağını ve %35,2'sinin kendisinin

müdahale etmeyeceğini ancak sağlık ekibi çağıracağını ifade ettiği belirlendi. Öğrencilerin %11'inin ruh sağlığı bozuk bireyleri hasta olarak değerlendirdiği, %39,5'inin insanların zorlukların üstesinden gelemediklerinde yardım alabileceklerini, bu durumu normal karşıladığını, %0,8'inin ruh sağlığı bozuk bireylerin tehlikeli olmadıklarını, %8,1'inin ruh sağlığı bozuk bireylere yaklaşırken ön yargılı olduğunu, %57'sinin ruh sağlığı bozuk bireylerin tedavi edilmezse potansiyel tehlike taşıdıklarını, %1'inin ruh sağlığı bozuk bireyler ile tedavisini bitirene kadar aralarındaki ilişkiye sınır koyacaklarını, %1,4'ünün ruh sağlığı bozuk bireylerin kendilerine zararı olabileceklerini düşündüğü için tamamen ilişkilerini keseceklerini ifade ettiği belirlendi.

Öğrencilerin %22,2'sinin sokakta yaşayan evsiz yetişkin/çocukların yardıma muhtaç olduğunu, %6,1'inin suç işleme potansiyellerinin yüksek olduğunu, %60,7'sinin sokakta yaşamaya mecbur kaldıklarını düşündükleri belirlendi. Öğrencilerin %4,1'inin engelli/özürlü bireylerin özel/büyüsel güçlere sahip olduklarını, %53,4'ünün yardıma muhtaç olduklarını, %37,9'unun sağlıklı bireylerden farklı olmadıklarını, %83,7'sinin engelli/özürlü bireylerle arkadaş olabileceğini, %4,3'ünün engelli/özürlü bireyler ile arkadaş olmak istemediğini düşündüğü belirlendi. Öğrencilerin %14,1'inin kendi cinsinden en yakın arkadaşının eşcinsel olması durumunda arkadaşlığını keseceğini, %84,1'inin olduğu gibi kabul ederek yargılamadan arkadaşlığına devam edeceğini ve %1,8'inin umursamayacağını veya yardımcı olabileceğini düşündüğü belirlendi (Tablo 2).

Tablo 3. Öğrencilerin Damgalama Ölçeği puan ortalamaları (N=491)

Damgalama Ölçeği	Madde sayısı	Puan aralığı	Min-Max	Ort±Ss
Ayrımcılık ve Dışlama	6	6-30	6-19	13,08±4,23
Etiketleme	6	6-30	6-24	14,49±4,69
Psikolojik Sağlık	5	5-25	5-20	12,23±3,27
Önyargı	5	5-25	9-19	13,29±2,72
Toplam	22	22-110	29-82	53,09±12,91

Araştırma sonucunda öğrencilerin Damgalama Ölçeği puan ortalaması 53,09±12,91 bulundu (Tablo 3).

Tablo 4. Öğrencilerin Damgalama Ölçeğine göre damgalama eğilimleri (N=491)

Damgalama Ölçeği		n	%
<55 puan	Damgalama eğilimi düşük	212	43,2
≥55 puan	Damgalama eğilimi yüksek	279	56,8

Öğrencilerin %56,8'inin ise damgalama eğilimlerinin yüksek olduğu belirlendi. Erkek öğrencilerin önyargı alt boyut puan ortalamasının, kadın öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu saptandı ($p<0,01$) (Tablo 4).

Dördüncü sınıf öğrencilerinin ayrımcılık ve dışlama ile psikolojik sağlık alt boyut puan ortalamasının, diğer sınıflara göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksek olduğu belirlendi ($p<0,001$). Dördüncü sınıf öğrencilerinin Damgalama Ölçeği toplam puan ortalamasının 1. ve 3. sınıflara göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksek olduğu belirlendi ($p<0,05$).

Odyoloji bölümündeki öğrencilerin ayrımcılık ve dışlama alt boyut puan ortalamasının, sağlık yönetimi dışındaki diğer bölüm öğrencilerinin puan ortalamalarından istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksek olduğu saptandı ($p<0,05$). Beslenme ve diyetetik bölümü öğrencilerinin ayrımcılık ve dışlama, etiketleme ve psikolojik sağlık alt boyutları ve Damgalama Ölçeği toplam puan ortalamasının, diğer bölümlerden istatistiksel açıdan anlamlı derecede düşük olduğu saptandı ($p<0,01$). Sağlık Yönetimi

bölümü öğrencilerinin önyargı alt boyut puan ortalamasının, diğer bölümlerden istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksek olduğu saptandı ($p<0,001$). Beslenme ve Diyetetik bölümü öğrencilerinin önyargı alt boyut puan ortalamasının, odyoloji dışındaki diğer bölümlerden istatistiksel açıdan anlamlı derecede düşük olduğu saptandı ($p<0,001$). Sağlık Yönetimi bölümü öğrencilerinin Damgalama Ölçeği toplam puan ortalamasının, diğer bölümlerden istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksek olduğu belirlendi ($p<0,001$).

Çekirdek aile yapısındaki öğrencilerin etiketleme ve psikolojik sağlık alt boyut puan ortalamalarının, geniş aile yapısında olan öğrencilerden istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksek olduğu belirlendi ($p<0,001$). Geniş aile yapısında olan öğrencilerin önyargı alt boyut puan ortalamasının, çekirdek aile yapısında olan öğrencilerden istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksek olduğu saptandı ($p<0,001$). Öğrencilerin yaşı ile psikolojik sağlık alt boyutu arasında anlamlı çok zayıf ilişki bulundu ($p<0,05$) (Tablo 5).

Tablo 5. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre Damgalama Ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması (N=491)

Özellikler	Damgalama Ölçeği				
	Ayrımcılık ve dışlama	Etiketleme	Psikolojik sağlık	Önyargı	Toplam
	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss	Ort±Ss
Cinsiyet					
Kadın	13,11±4,21	14,47±4,55	12,19±3,17	13,15±2,65	52,93±12,59
Erkek	12,74±4,42	14,69±6,02	12,62±4,20	14,69±3,09	54,74±16,03
<i>t</i> ****	0,544	-0,286	-0,807	-3,543	-0,867
<i>p</i>	0,587	0,775	0,420	0,001***	0,386
Sınıf					
1. sınıf	12,65 ±4,10	14,23±4,45	11,96±2,87	13,22±2,59	52,08±11,78
2. sınıf	12,99 ±4,28	14,37±4,61	12,01±3,43	13,34±2,63	52,72±12,92
3. sınıf	12,40±4,51	13,95±5,01	11,94±3,46	13,15±2,75	51,46±13,85
4. sınıf	14,52 ±3,70	15,60±4,68	13,19±3,23	13,44±2,98	56,77±12,94
<i>F</i> *****	5,601	2,615	3,829	0,242	3,752
<i>p</i>	0,001***	0,051	0,010**	0,867	0,011*
Bölüm					
Hemşirelik	14,26±2,48	15,45±2,35	12,40±1,20	13,40±1,95	55,50±3,23
Odyoloji	15,47±1,55	15,59±1,42	12,71±0,96	12,53±1,47	56,29±2,06
Sağlık yönetimi	14,10±6,14	17,26±8,52	15,16±6,17	15,72±4,28	62,24±24,74
Beslenme ve diyetetik	8,47±3,76	10,67±4,96	10,16±3,74	12,34±2,94	41,65±13,82
Ergoterapi	13,55±2,82	14,42±2,29	11,97±1,49	14,03±2,19	53,97±3,47
<i>F</i> *****	75,883	35,342	29,524	20,744	45,259
<i>p</i>	0,001***	0,001***	0,001***	0,001***	0,001***
Aile tipi					
Çekirdek aile	13,17±4,31	14,72±4,71	12,38±3,30	13,15±2,68	53,41±13,2
Geniş aile	12,18±3,14	12,23±3,73	10,66±2,48	14,70±2,73	49,77±8,94
<i>t</i> ****	1,475	3,397	3,379	-3,674	1,787
<i>p</i>	0,141	0,001***	0,001***	0,001***	0,074
Yaş (<i>r</i>)*****	0,088	0,053	0,089*	0,013	0,073
<i>p</i>	0,052	0,239	0,049*	0,780	0,105

p*<0,05 *p*<0,01 ****p*<0,001

**** Student t testi ***** Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) *****Korelasyon katsayısı

4. Tartışma

Araştırma sonucunda, öğrencilerin yaklaşık yarısı insanların damgalanmasını yanlış bulurken, yarısından fazlası bireylerin normal dışı davranışlar göstermesi durumunda damgalanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin yarısından fazlası kendilerinin damgalanmış bir birey olması durumunda kendilerini eksik hissedeceklerini ve davranışlarının eksik, olumsuz olduğunu düşüneceklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin yaklaşık dörtte biri toplumun damgalama algısının ortadan kaldırmak için çalışacaklarını ifade etmişlerdir. Literatürde damgalanan bireylerin kendilerini değersizleştirdiklerine inanma eğilimi gösterdikleri, benlik saygılarında azalma ve sosyal uyum davranışlarında bozulma gibi birçok olumsuz durumlar yaşadıkları belirtilmiştir (8). Öğrencilerin damgalanma durumunda kendilerini değersiz ve eksik hissedeceklerini düşünmeleri, damgalanma eğilimi olan bireylere yönelik daha empatik davranılması gerektiğini göstermektedir.

Öğrencilerin çoğunluğu göçmenlerin yardımı muhtaç olduklarını ve %40,3'ü eğer düzeni bozmayacaklarsa ülkemizde yaşamalarına karşı olmadıklarını ifade ederken, %16,3'ü göçmenlerin kendi ülkelerine ya da başka ülkelere gitmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Yapılan bir araştırmada üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacıların haklarını savundukları, onlara yardım ettikleri ancak onlarla ilgili olumsuz fikirlere de katıldıkları, çözüm önerileri konusunda da kararsız oldukları görülmüştür (11).

Öğrencilerin neredeyse tamamı uçucu madde kullanan bireylerin topluma geri kazandırılması gerektiğini düşünürken, yaklaşık yarısı sokakta bu bireylere yardım edeceğini, %35'i ise sağlık ekibi çağıracaklarını ifade etmiştir. Uçucu maddeler bireylerin psikolojik durumlarını, duygu ve düşüncelerini etkileyerek, davranışlarını olumsuz yönde değiştirmektedir (12). Bu nedenle öğrencilerin uçucu madde kullanan bireylere yardım konusunda çekimser kaldıkları düşünülmektedir.

Öğrencilerin sadece %11'inin ruhsal bozukluğu olan bireyleri hasta olarak değerlendirdikleri, yarısından fazlasının ruhsal bozukluğu olan bireylerin tedavi edilmezse potansiyel tehlike taşıdıklarını düşündükleri belirlendi. Öğrencilerin

%39,5'i ise insanların zorlukların üstesinden gelemeyip yardım alabilmelerini normal karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Oysa ileride sağlık alanında hizmet verecek, bu alanda eğitim alan üniversite öğrencilerinin ruhsal hastalığı olan bireyleri hasta olarak kabul etme ve bireylerin gerektiğinde zorlukların üstesinden gelemeyip psikolojik yardım alabileceklerini normal karşılama oranlarının daha yüksek olması beklenirdi. Sağlık hizmeti veren ve toplumda sağlıkla ilgili konularda danışman ve rol model olan sağlık çalışanlarının hastalara karşı dışlayıcı ve damgalayıcı yaklaşımları, hastaların tedaviye başvurma sürecini olumsuz olarak etkilemektedir. Son 10 yılda Türkiye'de sağlık çalışanlarının ve öğrencilerin psikiyatri hastalarına yönelik tutumlarının incelendiği bir araştırmada öğrencilerin ve sağlık çalışanlarının psikiyatri hastalarına yönelik tutumlarının reddedici ve dışlayıcı olduğunu göstermiştir (13). Hemşirelerin psikiyatri hastalarına yönelik damgalama ve tutumlarının incelendiği bir çalışmada hemşirelerin psikiyatri hastalarına yönelik korku, suçlama ve düşmanlık gibi negatif tutumlarının olduğu bildirilmiştir (14). Başka bir çalışmada X (1979 ve öncesi doğan) ve Y (1980 ve sonrası doğan) kuşağı hemşirelerin psikiyatri hastalarına yönelik tutumları karşılaştırıldığında Y kuşağı hemşirelerin, X kuşağına göre ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik tutumlarının daha olumsuz olduğu bildirilmiştir (15). Bu durum sağlıkla ilgili eğitim veren programların müfredatlarına ruhsal hastalıklara yönelik olumsuz tutumları ve damgalamayı azaltmaya yönelik konuların eklenmesinin gerekliliğini göstermektedir.

Öğrencilerin yarısından fazlası sokakta yaşayan insanların sokakta yaşamaya mecbur olduklarını, %22,2'si yardıma muhtaç olduklarını ve %6,1 gibi küçük bir bölümü ise suç işleme potansiyellerinin yüksek olduğunu düşünmektedir. Ülkemizde sokakta yaşayan insanlara yönelik toplumsal algının belirlenmesi amacıyla yapılan bir araştırmaya göre, toplumun sokakta yaşayanlara yönelik devlet yardımlarını yetersiz gördüğü, sokakta yaşayan insanların güvenilir olmadığını, ciddi sağlık sorunları olduğunu, yalnız olduklarını, sokakta yaşamaktan korkmadıklarını, güvenilir olmadıklarını düşündükleri ve kötü bir geçmişlerinin olduğu yönünde algılarının olduğu

belirlenmiştir (16). Literatürde, evsizlerin, evi olan bireylere göre daha fazla sağlık problemleri yaşadıkları, psikiyatrik bozuklukların ve madde kullanım bozukluklarının daha fazla görüldüğü ve sağlık bakımı almada birçok engelle karşılaştıkları ifade edilmektedir (17). Yapılan bir araştırmada sağlık çalışanlarının evsiz hastalara yönelik olumlu tutumunun bakımın kalitesini arttırmaya önemli katkısının olduğu bildirilmiştir (18). Bu nedenle evsizlere sağlık hizmeti veren sağlık çalışanlarının evsizlere karşı duyarlı olmaları, güvenilir ilişkiler kurmaları ve onları yargılamamaları önemlidir (17).

Araştırmada öğrencilerin yarısından fazlasının engellilerin yardımı ihtiyacı olduğunu, %37,9'unun engellilerin sağlıklı bireylerden farklı olmadıklarını düşündüğü ve büyük çoğunluğunun engelli bireyler ile arkadaş olabileceklerini ifade ettiği görüldü. Yapılan bir araştırmada araştırma sonuçlarıyla benzer şekilde öğrencilerin engelli bireylere yönelik düşünce ve uygulamalarının çoğunlukla olumlu olduğu saptanmıştır (2). Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığının yaptığı "Toplum Özürüllüğü Nasıl Anılıyor" adlı çalışmada araştırmaya katılan bireylerin çoğunluğu (%87,3) bireyin özürlü olmasının arkadaşlık ilişkisi kurmaya engel olmadığını, %31,5'i özürlülerin başkalarının yardımı olmadan yaşayamayacaklarını, %44,7'si ise özürlülerin başkalarının yardımı olmadan yaşayabileceklerini belirtmiştir (19). Engellilerin çok sayıda sorunu olmakla birlikte, sosyal hayata katılmak ve toplumda diğer bireyler tarafından değer görmek istediklerini ifade etmektedirler (20). Engelli bireylere yönelik önyargı ve damgalama yerine, bu bireylerin olduğu gibi kabul edilmesinin, engellilerin hayatını kolaylaştırabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle tüm yüksek öğretim kurumlarında özellikle sağlık ilgili bölümlerin müfredatlarına engellilere yönelik farkındalık oluşturmaya yönelik konuların eklenmesi önemlidir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğunun kendi cinsinden en yakın arkadaşının eşcinsel olması durumunda, onu olduğu gibi kabul edeceğini ve arkadaşlığına devam edeceğini, %14,1'inin ise arkadaşlığını keseceğini ifade ettiği belirlendi. Eşcinsel bireyler, toplumda önyargı, ayrımcılık ve dışlanma sorunları ile karşılaşabilmektedir.

Bu sorunlar ile karşılaştıklarında depresyon, alkol ve madde kullanımı gibi psikolojik sorunlar yaşayabilmekte ve hatta bu durum onları intihara kadar sürükleyebilmektedir (21). Bu nedenle üniversite öğrencilerinin farklı özellikleri olan bireylere yönelik hoşgörülü davranmaları ve farkındalık kazanmaları konusunda seminer ve eğitimler düzenlenmelidir.

Araştırmada öğrencilerin yarısından fazlasının (%56,8) Damgalama Ölçeği puan ortalaması 55'in üstünde olduğu için Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çoğunluğunun damgalama eğilimlerinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre ön yargılarının daha yüksek olduğu belirlendi. Ön yargı suç eğilimi, dünya görüşü, yaşam şekli ve bireysel özellikleri nedeniyle bireylere önyargı oluşturarak damgalama eğilimini ifade etmektedir. Çalışma sonuçlarıyla benzer şekilde Sevim ve Artan'ın çalışmasında erkeklerin damgalama puanları, kız öğrencilerden yüksek bulunmuştur (22).

Araştırmada dördüncü sınıf öğrencilerinin ayrımcılık ve dışlama, psikolojik sağlık ve Damgalama Ölçeği toplam puan ortalaması, diğer sınıflara göre yüksektir. Öğrencilerin sınıfı yükseldikçe, sağlık ile ilgili aldıkları eğitim arttıkça damgalama eğilimlerinin de arttığı görülmektedir. Rodríguez-Almagro ve arkadaşlarının çalışmasında da 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin damgalama eğilimlerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (9). Çalışma sonuçlarının aksine öğrencilerin sınıfına göre damgalama puanlarında fark olmadığını gösteren çalışmalar (9, 23, 24) olduğu gibi, öğrencilerin sınıfları yükseldikçe damgalamanın azaldığını gösteren çalışmalar da (25) mevcuttur. Tıp fakültesi öğrencilerinin ruhsal hastalıklara yönelik damgalama eğilimlerinin incelendiği bir araştırmada beşinci sınıf öğrencilerinin alkol-madde bağımlılarına, şizofreni ve depresyon hastalarına yönelik damgalama eğilimlerinin ikinci sınıf öğrencilerine göre anlamlı olarak daha az olduğu saptanmıştır (25). Bu sonuçlar öğrencilerin damgalama eğilimlerinin sınıf düzeyinde nasıl etkilendiğini belirlemek için daha kapsamlı çalışmalar yapılması gerektiğini göstermektedir. Öğrencilerin yaşı arttıkça Damgalama Ölçeğinin psikolojik sağlık boyutu puanlarının arttığı belirlendi. Öğrencilerin yaşı

arttıkça psikolojik sıkıntıları ve iletişim problemleri olan bireylere karşı damgalama eğilimlerinin de arttığını söyleyebiliriz.

Beslenme ve diyetetik bölümü öğrencilerinin ayrımcılık ve dışlama, etiketleme ve psikolojik sağlık alt boyutları ve Damgalama Ölçeği toplam puanları diğer bölümlere göre düşüktür. Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin önyargı alt boyutu ve Damgalama Ölçeği toplam puanları, diğer bölümlerden yüksektir. Odyoloji bölümü öğrencilerinin ayrımcılık ve dışlama puanları, sağlık yönetimi dışındaki diğer bölümlerden yüksektir. Buna göre beslenme ve diyetetik bölümü öğrencilerinin damgalama eğilimlerinin en düşük, sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin en yüksek olduğu söylenebilir. Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin doğrudan hasta ile ilgilenmemesinin bu sonuca neden olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle sağlık yönetimi bölümünün ders müfredatına ya da bilimsel faaliyetlerine farklı özellikteki bireylere yönelik farkındalık kazanmalarına yönelik konuların eklenmesi faydalı olacaktır.

Araştırmada çekirdek aile yapısındaki öğrencilerin etiketleme ve psikolojik sağlık, geniş aile yapısında olan öğrencilerin ise ön yargı puanları yüksektir. Çekirdek aile yapısındaki öğrencilerin etiketleme eğiliminin ve psikolojik sıkıntıları / iletişim problemleri olan bireylere karşı damgalama eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Geniş aile yapısında olan öğrencilerin ise suç eğilimi, dünya görüşü, yaşam tarzı ve bireysel özellikleri farklı olan bireylere daha fazla önyargılı tutum sergiledikleri söylenebilir. Bireylerin olaya bakış açıları ve değer yargıları çocukluğundan itibaren yaşanan deneyimler ve ailesinden edindiği şartlanmaların yapılandırmasıyla şekillenmektedir (5). Bu durum öğrencilerin ailelerinden farklı şekilde etkilendiğini göstermektedir.

4.1. Limitasyonlar

Araştırma bir vakıf üniversitenin sağlık bilimleri fakültesinde gerçekleştirildiği için kendi evrenine genellenebilir. Araştırmada veriler öğrencilerin öz bildirimine dayalı toplanmıştır. Araştırmada öğrencilerin farklı özellikteki bireylere yönelik damgalama eğilimlerini azaltmaya yönelik herhangi bir girişim uygulanmamıştır.

5. Sonuç

Araştırma sonucunda, öğrencilerin %45,4'ünün insanların damgalanmasını yanlış bulduğu, %52,7'sinin normal dışı davranış gösteren bireylerin damgalanması gerektiğini düşündüğü belirlendi. Öğrencilerin damgalama eğilimlerinin genel olarak düşük olduğu, %56,8'inin damgalama eğilimlerinin yüksek olduğu, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, 4. sınıf öğrencilerinin, diğer sınıflara göre damgalama eğilimlerinin yüksek olduğu belirlendi. Beslenme ve diyetetik bölümü öğrencilerinin damgalama eğilimlerinin diğer bölümlere göre düşük, sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin damgalama eğilimlerinin diğer bölümlere göre yüksek olduğu belirlendi. Çekirdek aile yapısındaki öğrencilerin etiketleme ve psikolojik sağlık, geniş aile yapısında olan öğrencilerin ön yargı puanlarının düşük olduğu saptandı. Bu sonuçlar doğrultusunda, üniversite öğrencilerine farklı özellikleri olan bireylere yönelik farkındalık kazanmaları ve damgalama eğilimlerini azaltmak amacıyla eğitim ve seminerler düzenlenmesi önerilmektedir. Sağlık bilimleri fakültesi eğitim programlarına farklı özellikteki bireylere yönelik farkındalık kazanmaları ve damgalama eğilimlerini azaltmaya yönelik konuların ve seçmeli derslerin eklenmesinin öğrencilerin damgalama eğilimlerini azaltmada etkili olacağı düşünülmektedir. Gelecek araştırmalarda, öğrencilerin damgalama eğilimlerini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik niteliksel çalışmalar yapılması ve damgalama eğilimlerini etkileyebilecek faktörlerin bağımsız değişken olarak çalışmalara dahil edilmesi önerilmektedir. Ayrıca öğrencilerin damgalama eğilimlerini azaltmaya yönelik düzenlenecek programların, öğrencilerin damgalama eğilimleri üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik deneysel çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Yazar Katkıları:

Fikir/Kavram- Ö.Erdoğan, Ö.İşıl, N.İlhan, K.G.Cural, Ş.Gül, M.Yazgan, D.Vatansever, E.Büyükşahin, C.Erten, A.M.Kuzay; Tasarım ve Dizayn- Ö.Erdoğan, Ö.İşıl, N.İlhan, K.G.Cural, Ş.Gül, M.Yazgan, D.Vatansever, E.Büyükşahin, C.Erten, A.M.Kuzay; Denetleme/

Danışmanlık- Ö.Erdoğan, Ö.İşıl, N.İlhan, K.G.Cural, Ş.Gül, M.Yazgan, D.Vatansever, E.Büyükşahin, C.Erten, A.M.Kuzay; Kaynaklar- K.G.Cural, Ş.Gül, M.Yazgan, D.Vatansever, E.Büyükşahin, C.Erten, A.M.Kuzay; Malzemeler- Ö.Erdoğan, Ö.İşıl, N.İlhan, K.G.Cural, Ş.Gül, M.Yazgan, D.Vatansever, E.Büyükşahin, C.Erten, A.M.Kuzay; Veri Toplama ve/veya İşleme- Ö.Erdoğan, Ö.İşıl, N.İlhan, K.G.Cural, Ş.Gül, M.Yazgan, D.Vatansever, E.Büyükşahin, C.Erten, A.M.Kuzay; Analiz ve/veya Yorum- N.İlhan, K.G.Cural, Ş.Gül, M.Yazgan, D.Vatansever, E.Büyükşahin, C.Erten, A.M.Kuzay; Literatür Taraması- N.İlhan, Ö.Erdoğan, Ö.İşıl, K.G.Cural, Ş.Gül, M.Yazgan, D.Vatansever, E.Büyükşahin, C.Erten, A.M.Kuzay; Yazı Yazan- N.İlhan, Ö.Erdoğan, Ö.İşıl, K.G.Cural, Ş.Gül, M.Yazgan, D.Vatansever, E.Büyükşahin, C.Erten, A.M.Kuzay; Eleştirel İnceleme- N.İlhan, Ö.Erdoğan, Ö.İşıl, K.G.Cural, Ş.Gül, M.Yazgan, D.Vatansever, E.Büyükşahin, C.Erten, A.M.Kuzay.

Kaynaklar

1. Nyblade L, Stockton MA, Giger K, et al. Stigma in health facilities: why it matters and how we can change it. *BMC Med.* 2019; 17(1): 25. doi: 10.1186/s12916-019-1256-2.
2. Çömez T, Sarıkaya NA. Hemşirelik fakültesi öğrencilerinin engelli bireyleri damgalamaya ilişkin düşünceleri ve uygulamaları. *G.O.P. Taksim E.A.H. JAREN.* 2017;3(3):145-152 doi: 10.5222/jaren.2017.145
3. World Health Organization. Stigma and discrimination. *European Mental Health Action Plan 2013.* Available from: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mental-health/priority-areas/stigma-and-discrimination>.
4. Chang S, Ong HL, Seow E, et al. Stigma towards mental illness among medical and nursing students in Singapore: a cross-sectional study. *BMJ Open.* 2017;7:e018099. doi:10.1136/bmjopen-2017-018099
5. Yaman E, Güngör H. Damgalama (Stigma) Ölçeği'nin Geliştirilmesi, Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi.* 2013; 11(25): 251-270.
6. Özmen S, Ramazan Erdem R. Damgalamanın Kavramsal Çerçevesi. *Süleyman Demirel*

Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2018; 23(1):185-208.

7. Pitakchinnapong N, Rhein D. Exploration of the causation of stigmatization of mental illness in Thailand: perceptions of Thai University students. *Human Behavior, Development and Society.* 2019; 20(2):2-19.
8. Tel H, Pınar ŞE. Ayaktan izlenen psikiyatri hastalarında içselleştirilmiş damgalama ve benlik saygısı. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi.* 2012; 3(2):61-66.
9. Rodríguez-Almagro J, Hernández-Martínez A, Rodríguez-Almagro D, Quiros-García JM, Solano-Ruiz MC, Gómez-Salgado J. Level of stigma among spanish nursing students toward mental illness and associated factors: A mixed-methods study. *Int J Environ Res Public Health.* 2019;16(23). doi: 10.3390/ijerph16234870.
10. Çam O, Çuhadar D. Ruhsal Hastalığa Sahip Bireylerde Damgalama Süreci ve İçselleştirilmiş Damgalama. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi.* 2011;2(3):136-140.
11. Çimen LK, Quadır SE. Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi.* 2018; 7(2): 1251-1273.
12. Bahar A. Uyuşturucu madde kullanımının nedenleri ve bağımlılık oluşum sürecinde iletişimsel yaklaşımların rolü ve önemi: Polis kayıtları üzerinden olgusal bir inceleme. *Istanbul University Journal of Communication Sciences.* 2018, 55: 1-36 doi: 10.26650/CONNECTIST2018-0032
13. Arkan B, Bademli K, Duman ZÇ. Sağlık Çalışanlarının Ruhsal Hastalıklara Yönelik Tutumları: Son 10 Yılda Türkiye'de Yapılan Çalışmalar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar.* 2011; 3(2):214-231.
14. Ross CA, Goldner EM. Stigma, negative attitudes and discrimination towards mental illness within the nursing profession: a review of the literature. *J Psychiatr Ment Health Nurs.* 2009;16(6):558-67. doi: 10.1111/j.1365-2850.2009.01399.x.
15. Büyükbayram A, Arabacı LB, Arabacıoğlu İ, Ayyıldız C, Acar K. Psikiyatri Kliniğinde Çalışan X ve Y Kuşağındaki Hemşirelerin Alkol-Madde Bağımlılığı ve Ruhsal Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Tutumları. *Bağımlılık Dergisi.* 2017; 18(4):122-134
16. Çelebi E. Sokakta yaşayanlara yönelik sosyal sorumluluk çalışmaları için toplumsal algının

- belirlenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2014; 7(33):808-815.
17. İlhan N, Ergün A. Evsizler ve Toplum Sağlığı. Aile ve Toplum Dergisi. 2010; 5(20):79-90.
 18. Zrinyi M, Balogh Z. Student nurse attitudes towards homeless clients: a challenge for education and practice. Nurs Ethics. 2004;11(4):334-348.
 19. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. "Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor" Projesi, 2010. Available from: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/2622/toplum-ozurlulugu-nasil-anliyor-arastirma-projesi-sonuclari.pdf>.
 20. Genç Y. Engellilerin sosyal sorunları ve beklentileri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2015; 15(35/2): 65-92. doi: <http://dx.doi.org/10.21560/spcd.77043> (2015)
 21. Orta M, Camgöz M. Türkiye’de Yapılan Homofobi Çalışmalarına Genel Bir Bakış. DTCF Dergisi. 2018; 58(1): 409-439
 22. Sevim K, Artan T. Üniversite öğrencilerinde benlik saygısı ve damgalama eğilimi arasındaki ilişki. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2019; 35:143-156.
 23. Tarım HZ. Sağlık alanında öğrenim gören üniversite öğrencilerinin ruhsal hastalığa yönelik inançları [masters thesis]. Lefkoşa, KKTC: Yakın Doğu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2017.
 24. Gedik A. Üniversite öğrencilerinin ruhsal hastalıklara yönelik inançlarının araştırılması [masters thesis]. İstanbul, Türkiye: İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2015.
 25. Demirören M, Şenol Y, Melek A, Koşan A, Saka MC. Tıp eğitiminde ruhsal bozukluklara karşı damgalama eğitimi gereksiniminin değerlendirilmesi: Nitel ve nicel yaklaşım. Anadolu Psikiyatri Dergisi. 2015; 16:22-29 doi: 10.5455/apd.45731

